

วิถีควายน้ำกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

THE WAYS OF WATER BUFFALO AND THE SUSTAINABLE CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT OF THE THALE NOI COMMUNITY IN PHATTHALUNG PROVINCE

ทักษิณา ลิทธิผล / Thaksina Sitthiphon ¹

เชษฐา นกน้อย / Chetsada Noknoi ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง 2) ศึกษาวิถีการเลี้ยงควายน้ำ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำจำนวน 15 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทำ SWOT Analysis และ TOWS Matrix การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำเสนอเป็นผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีควายน้ำให้เกิดความยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยเฉพาะการดูแลรักษาพันธุ์ควายน้ำและพืชที่เป็นอาหารสำคัญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวศึกษาวิถีควายน้ำของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง จึงต้องให้ความสำคัญและเน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญและเข้าใจวิถีของควายน้ำ การจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบควรบูรณาการกับหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดการเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ยังขาดแบบแผนที่ชัดเจน ขาดการนำความรู้มาประยุกต์กับสินค้าและบริการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: วิถีควายน้ำ, การพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนทะเลน้อย

¹ นิสิตหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University), 651999012@tsu.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร., คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ (Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University), cnoknoi@yahoo.com

ABSTRACT

This research aimed to 1) analyze the environmental conditions of Thale Noi Community, Phatthalung Province, 2) study the ways of water buffalo farming, and 3) study the approaches for sustainable cultural tourism development of Thale Noi Community, Phatthalung Province. Qualitative research methodology was applied in this study. The key informants were water buffalo farmers, selected by purposive selection. Data were collected by in-depth interviews and analyzed by SWOT Analysis and TOWS Matrix. Content analysis was used to summarize the data from the interviews and the results were presented as descriptive research. The research found that the management of water buffalo tourism for sustainability requires to consider natural and environment conservation by keeping balance of nature and environment in the local areas, especially preserving water buffalo species and plants that are important food sources. To promote sustainable water buffalo tourism of Thale Noi Community, Phatthalung Province, must raise importance and emphasize to tourists the importance and understanding of the way of water buffalo. Systematic tourism management should be integrated with various sectors, both public and private, to create a balance between sustainable development and natural and environmental conservation. However, Thale Noi community, Phatthalung Province still lacks a clear operation plan and application of knowledge to products and services. All in all, these issues can be an important contribution to local development and sustainable cultural tourism in the future.

Keywords: way of water buffalo, tourism development, cultural tourism, Thale Noi Community

บทนำ

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีการปรับตัวตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไปและมีการวางแผนการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพ และรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย รวมถึงการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 แผนย่อย คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค และการพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: ออนไลน์) การสร้างทางเลือกประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวเป็นการตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยการใช้ความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทางน้ำถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงบริบทของพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566 ข: ออนไลน์) และมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักอย่างหนึ่งที่กระตุ้นเศรษฐกิจและเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามการขยายตัวของการท่องเที่ยวดังกล่าวนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม รวมถึงกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการการสร้างอาชีพและการรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยการคำนึงถึงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทย พบว่า ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติ คิดเป็นมูลค่า 226,833 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.89 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศด้านการท่องเที่ยว (Tourism Gross Domestic Product: T GDP) (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยว, 2566 ก: ออนไลน์) และควายน้ำทะเลน้อย เป็นหนึ่งในระบบนิเวศเกษตรที่มีระบบเกษตรกรรมที่หลากหลายโดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศของภูมิทัศน์เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับควายน้ำที่มีมาหลายศตวรรษ ได้มีการหล่อหลอมและมีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ควายน้ำหรือควายปลักของทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สามารถปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ในสภาพที่พื้นที่ถูกน้ำท่วมเป็นเวลาเกือบห้าเดือนในระหว่างปี ในวัฒนธรรมไทยควายน้ำถูกเลี้ยงแบบปล่อยอิสระ หรือใช้คอกเพื่อเป็นที่พักพิงในตอนกลางคืน ระบบการเลี้ยงควายปลักในพื้นที่ทะเลน้อย ได้รับการรับรองเป็นมรดกโลกทางการเกษตรแห่งแรกของประเทศไทย จากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติของ FAO โดยผ่านการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ 5 ข้อ คือ ความมั่นคงทางอาหารและชีวิตความเป็นอยู่ ความหลากหลายทางชีวภาพเกษตร ระบบความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ระบบคุณค่าและองค์การทางสังคม และลักษณะภูมิทัศน์และภูมิทัศน์ทางทะเล ซึ่งการขึ้นทะเบียนมรดกทางการเกษตรโลกนี้เกิดจากความร่วมมือของชุมชนในพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์แนวทางการทำเกษตรที่มีมาแต่ดั้งเดิมเพื่อส่งต่อทรัพยากรทางการเกษตรให้แก่คนรุ่นต่อไป โดยมีเป้าหมายในการรักษาระบบนิเวศเชิงเกษตร เป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ยศศิริ ศิริวัฒนธานี, 2565: ออนไลน์) กิจกรรมที่พบเห็นได้เสมอ เช่น กีฬาทางน้ำ การตกปลา การดูนก การถ่ายภาพธรรมชาติ การศึกษาชีวิตสัตว์ การพายเรือ เป็นต้น สร้างรายได้ให้แก่ผู้คนในชุมชนโดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ และมีความสำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจ ในปี 2541 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) โดยได้เสนอพรุชีเลี่ยน ภายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (มงคล ไชยภักดี และวัลยา ชนิตตาวงศ์, 2551: 305-327) ทั้งนี้ผู้คนในชุมชนทะเลน้อยได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปะวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นโอกาสในการสร้างรายได้ภายในชุมชน (เพียงใจ คงพันธ์, อนงค์ ไตวัลย์ และประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์, 2566: 80-91) ด้วยการจัด

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในปัจจุบัน โดยการที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น ๆ จากผู้ประกอบการ และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืน ประกอบด้วย การวางแผนและการจัดการทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ บำรุงรักษา อนุรักษ์ และให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจเรื่องราววิถีชีวิตภายในท้องถิ่น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงมีความสำคัญมากกว่าการท่องเที่ยวทั่วไป เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นผลประโยชน์ซึ่งเกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชน นักท่องเที่ยว อย่างไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม (สาโรจน์ สามารถ, เกิดวิชัย ฤเดช และดวงสมร โสภณธาดา, 2565: 423-437)

จากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานและความรู้จากการศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเข้าใจ ต่อสังคม โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญ 9 ประการ คือ 1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี 2) การท่องเที่ยวที่มีการจัดการเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน 3) การท่องเที่ยววิถีชีวิตของคนท้องถิ่น 4) การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง 5) การท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชน 6) การท่องเที่ยวที่มีการให้บริการการท่องเที่ยวตามเกณฑ์การอนุรักษ์ 7) การท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ 8) การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และ 9) การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา, 2556: 79-96) นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ให้ความสำคัญกับมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่นำเอากระบวนการบริหารจัดการมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการทั้งสามมิติ โดยคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น (อังศรีศา แสงจำนงค์, 2561: 82-91)

เนื่องจาก การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนทะเลน้อย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ผ่านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ผสมผสานกับวิถีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา นโยบายและมาตรการเตรียมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ในอนาคต

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบมุมมองและวิถีการเลี้ยงควายน้ำ ที่มีต่อการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง โดยการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีศักยภาพและมีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาวิถีการเลี้ยงควายน้ำของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนทะเลน้อย สามารถใช้แผนกลยุทธ์ที่ได้รับ ไปปรับใช้กับวิถีชีวิต ธุรกิจ และบริการ ให้ได้ประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ภาครัฐ หรือ ภาคเอกชน สามารถนำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปปรับใช้ในแผน และนโยบาย เพื่อส่งเสริมให้คนท้องถิ่นสามารถมีรายได้อย่างยั่งยืนได้
3. คนท้องถิ่นชุมชนทะเลน้อย สามารถเพิ่มองค์ความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิต รวมถึง การสร้างการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีเลี้ยงควายน้ำ ให้ได้รับสืบทอดต่อไปในอนาคต

วิธีดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิธีการเลี้ยงควายน้ำ และแนวทางการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง มีวิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ 1) เป็นผู้เลี้ยงควายน้ำในชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การเลี้ยงควายน้ำตั้งแต่ 5-10 ปี 3) เป็นผู้ที่เข้าใจวิธีการเลี้ยงควายน้ำ และ 4) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญถูกคัดเลือกมาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซ้ำ ๆ จนเกิดภาวะอิ่มตัวของข้อมูลที่ได้รับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยเกิดจากกระบวนการศึกษามุมมองเชิงทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบตัวต่อตัวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบสัมภาษณ์ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะวิถีการเลี้ยงควายน้ำ วัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาที่ได้รับ และประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งแบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ และข้อคำถามมีคะแนน IOC อยู่ในช่วง 0.67-1.00 ถือว่าข้อคำถามมีความเที่ยงตรง ดำเนินการบันทึกข้อมูลที่ได้รับ ด้วยการจดบันทึก การทบทวนข้อมูลคำตอบในการสัมภาษณ์ และตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย มีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1-30 สิงหาคม 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย โดยการนำ SWOT Analysis และ TOWS Matrix การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และนำเสนอเป็นผลการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive) มีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา ในด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้รับ การตรวจสอบว่าเป็นผู้ที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในชุมชนทะเลน้อย ที่มีการเลี้ยงควายน้ำในช่วงเวลาที่ต่างกัน และช่วงเวลาที่เหมือนกัน และมีการเก็บข้อมูลซ้ำ ๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลอ้อมตัวจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสรุปผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเลี้ยงควายน้ำของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis และ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์ในรูปแบบตารางดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ

S: Strengths (จุดแข็ง)	W: Weaknesses (จุดอ่อน)
S1: มีควายน้ำที่เป็นเอกลักษณ์	W1: ขาดการพัฒนาเพิ่มองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ
S2: มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม	W2: ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ
S3: ชุมชนมีวัฒนธรรมและวิธีการเลี้ยงควายน้ำที่สืบทอดต่อกันมา	W3: พื้นที่พักพิงของควายน้ำมีจำกัด ไม่เพียงพอต่อปริมาณควายน้ำ
O: Opportunities (โอกาส)	T: Threats (อุปสรรค)
O1: ภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง	T1: ขาดการสนับสนุนเงินทุนในการพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ
O2: ภาครัฐมีการจัดทำโครงการ OTOP การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	T2: ฤดูกาลแปรปรวนส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของควายน้ำ
O3: เป็นจังหวัดที่มีการคมนาคมเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่น	T3: ขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ อาทิ สาหร่าย หญ้าทะเล

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ TOWS matrix

สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก	S: Strengths (จุดแข็ง) S1 มีความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ S2 มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม S3 ชุมชนมีวัฒนธรรมและวิถีการเลี้ยงควายน้ำที่สืบทอดต่อกันมา	W: Weaknesses (จุดอ่อน) W1 ขาดการพัฒนาเพิ่มองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงควาย W2 ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ W3 พื้นที่พักพิงของควายน้ำมีจำกัด ไม่เพียงพอต่อปริมาณควายน้ำ
O: Opportunities (โอกาส) O1 ภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง O2 ภาครัฐมีการจัดทำโครงการ OTOP การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม O3 เป็นจังหวัดที่มีการคมนาคมเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่น	กลยุทธ์ SO S1O1 สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับควายน้ำเพื่อสร้างโอกาสจากการท่องเที่ยวเมืองรองที่ภาครัฐส่งเสริม S2O2 โปรโมททรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามเพื่อสนับสนุนโครงการ OTOP การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม S3O2 นำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา เพื่อสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	กลยุทธ์ WO O1W1 ใช้โอกาสจากการท่องเที่ยวเมืองรองที่ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาพัฒนาเพิ่มองค์ความรู้ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ O2W2 ใช้โอกาสจากโครงการ OTOP การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ
T: Threats (อุปสรรค) T1 ขาดการสนับสนุนเงินทุนในการพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ T2 ฤดูกาลแปรปรวนส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของควายน้ำ T3 ขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ อาทิ สาหร่าย หญ้าทะเล	กลยุทธ์ ST S1T3 ศึกษาเพิ่มทางเลือกอาหารหรืออาหารทดแทนให้กับควายน้ำเพื่อรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ S3T1 สนับสนุนเงินทุนพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ ให้มีความรู้มากขึ้นเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำ	กลยุทธ์ WT W1T3 เพิ่มองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงควาย เพื่อรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ W2T2 การจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เพื่อรับมือกับฤดูกาลแปรปรวน

2. ด้านบริบทและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า อาชีพหลักของผู้คนชุมชนทะเลน้อย คือ อาชีพทำการเกษตรและการประมงพื้นบ้าน โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำมีประมาณ 17 กลุ่ม มีความรู้ในการเลี้ยงดูประมาณ 5,000 ตัว (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2566: ออนไลน์) แต่เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช น้ำ หญ้าทะเล ซึ่งเป็นอาหารหลักของควายน้ำ มีปริมาณลดลงจากสภาพอากาศ

แปรปรวน และเกิดน้ำท่วมในฤดูฝน ทำให้ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์ ควายน้ำจะขาดแคลนอาหาร รวมถึงที่פקฟิง ทำให้ในแต่ละปี มีควายน้ำตายเป็นจำนวนมาก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 กล่าวว่า “ปัจจุบันเลี้ยงควายน้ำเป็นอาชีพต่อจากรุ่นพ่อแม่ ในแต่ละปีจะขายควายน้ำได้ในราคาประมาณ 30,000-35,000 บาทต่อตัว โดยเลี้ยงทั้งหมด 20 ตัว ซึ่งรายได้จากการขายควายน้ำเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ก็ต้องหารายได้เพิ่มจากทางอื่น โชคดีที่บ้านนอกจากเลี้ยงควายน้ำแล้ว ยังมีการทำอาชีพประมงหาปลาจากทะเลน้อย ทำให้บ้านมีเรือ จึงได้รับนักท่องเที่ยวในการนั่งเรือชมทะเลน้อย และพานักท่องเที่ยวที่สนใจไปดูควายน้ำได้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 กล่าวว่า “จากการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ถูกต้องตามฤดู ทำให้พื้นที่ตอนบางส่วนถูกน้ำท่วมพื้นที่ในการให้ควายน้ำอยู่อาศัยก็ลดน้อยลง บางครั้งคอกควายน้ำที่ใช้อยู่ก็ถูกน้ำท่วม ถ้าย้ายควายน้ำไม่ทัน ควายน้ำก็จมน้ำตาย ปีหนึ่งรวม ๆ กันแล้วก็ตายหลายตัว”

จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ปัญหาที่פקฟิงของควายน้ำ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและรายได้ของผู้เลี้ยงควายน้ำในชุมชนทะเลน้อย ซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขเนื่องจากผู้คนในชุมชนต้องการการอนุรักษ์วิถีดั้งเดิมในการเลี้ยงควายน้ำซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การที่เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำต้องการมีอาชีพเสริมในการหารายได้ โดยการทำให้ควายน้ำเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดพัทลุง การให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ การดูแลนักท่องเที่ยว การให้ประสบการณ์การดูควายน้ำที่แตกต่างจากที่อื่น สิ่งเหล่านี้เป็นศักยภาพที่สำคัญของชาวชุมชนทะเลน้อยที่จะต้องเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวิถีการเลี้ยงควายน้ำที่สามารถถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนได้

3. แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือ กระบวนการที่จะต้องพิจารณาถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม พร้อมกับการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน และให้ประโยชน์แก่ชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ การบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีควายน้ำเป็นการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น การบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ซึ่งการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการบูรณาการ ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนทะเลน้อยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีภายในชุมชนมาบูรณาการเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจ โดยผ่านการบริหารจัดการและพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำที่สืบทอดกันมากกว่า 200 ปี กล่าวคือ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 9 กล่าวว่า “เป็นเกษตรกรเลี้ยงควายน้ำสืบทอดมาจากพ่อและปู่ และเลี้ยงควายน้ำมากกว่า 60 ปี เดิมโตมากับควายน้ำ ปัจจุบันเลี้ยงควายน้ำอยู่ 30 ตัว วิธีการเลี้ยงคือ การปล่อยควายน้ำให้เป็นอิสระในตอนกลางวัน และด้อนเข้าคอกในตอนเย็น มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับภาคส่วนอื่น เช่น บริษัททัวร์ มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ล่องเรือ ดูนกน้ำ ดอกบัว และการชมวิถีชีวิตควายน้ำ ซึ่งรายได้จาก

การท่องเที่ยวถือเป็นรายได้หลักที่ชุมชนเจือจรรบครัวตลอดปี ส่วนการเลี้ยงควายน้ำถือเป็นโบนัสพิเศษที่ทำให้ครอบครัวมีความมั่งคั่งมากขึ้น”

ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยววิถีควายน้ำ ให้เกิดความยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ดังนี้

1) การอนุรักษ์พันธุ์ควายน้ำและพืชที่เป็นอาหารสำคัญ เช่น หญ้าทะเล สาหร่ายทะเล เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวศึกษาวิถีควายน้ำ ของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

2) ให้ความสำคัญและเน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงความสำคัญของควายน้ำ และศึกษาวิถีของควายน้ำ เพื่อเพิ่มประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถไปหาจากที่ไหนได้ เป็นการสร้างความประทับใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3) การส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นและสร้างงานให้กับประชาชนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบมีการบูรณาการกับหลายภาคส่วนสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ก็จะทำให้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุงยังขาดแบบแผนที่ชัดเจน ขาดการนำความรู้มาประยุกต์กับสินค้าและบริการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผล

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง โดยใช้ SWOT Analysis และ TOWS Matrix ช่วยในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีควายน้ำเป็นเอกลักษณ์และโอกาสในการท่องเที่ยวที่มีอยู่เพื่อการเสริมสร้างเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ให้อนาคตยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมของการเลี้ยงควายน้ำต่อคนในรุ่นถัดไป การกำหนดแนวทางกลยุทธ์ด้านการตลาดที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทะเลน้อย โดยใช้กลยุทธ์เชิงรุก คือ การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับควายน้ำ เป็นการสร้างโอกาสจากการที่ภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง รวมถึงการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้กลยุทธ์เชิงรุกจะทำให้เกิดการกระจายรายได้ รวมถึงการสร้างการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สำหรับกลยุทธ์เชิงแก้ไข คือ การพัฒนาเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร สามารถรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวและมีความสามารถมากพอที่จะบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ต่อมาคือกลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ การเพิ่มทักษะความรู้ในการเพิ่มทางเลือกอาหารหรืออาหารทดแทนให้กับควายน้ำ ที่ประสบปัญหาขาดแคลนอาหารในช่วงฤดูฝน และการได้รับเงินทุนสนับสนุนการศึกษาพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ การเลี้ยงควายน้ำเพื่อที่จะได้มีการสืบทอดวิถีการเลี้ยงควายน้ำสืบไป สุดท้ายคือกลยุทธ์เชิงรับ คือ การเพิ่มองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรให้สามารถหาทางรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติของควายน้ำ เช่น

การปลูกพืชทดแทน การดูแลอนุรักษ์ห้วยทะเล หรือสาหร่ายทะเล เป็นต้น บริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ผลจากการวิเคราะห์นี้สามารถช่วยให้ชุมชนทะเลน้อยสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่จะเสริมสร้างสภาพแวดล้อมและรับมือกับปัญหาและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และสามารถพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้ในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหอนามนแดง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหอนามนแดง คือ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมหลักในพื้นที่ สร้างจิตสำนึกในการหวงแหนแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งร่วมกันพัฒนาหอนามนแดงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (จันทร์จิรา สุขบรรจง และสมยศ วัฒนากมลชัย, 2562: 3-16) รวมถึงงานวิจัยเรื่อง การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนบางอย่างที่กำลังเลือนหายขึ้นมาใหม่ ปลูกจิตสำนึกทางด้านวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาให้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ ใช้วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและวิถีประมงเพื่อการท่องเที่ยว และกำหนดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอย่างยั่งยืน (นิตติยา ทองเสนอ และอุทิศ สังขรัตน์, 2558: 187-206) และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า จุดแข็งของจังหวัดพัทลุงมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีเทศกาลประเพณีประจำท้องถิ่น มีความหลากหลายด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จุดอ่อน คือ พื้นที่การท่องเที่ยวบางส่วนทรุดโทรม ขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะในการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่าอุปสรรคทางการท่องเที่ยวปัจจุบัน คือ โรคระบาด ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และพืชผลการเกษตรส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน สำหรับกลยุทธ์เชิงรุก พบว่า ควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายเนื่องจากจังหวัดพัทลุงเป็นเมืองรองที่มีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว กลยุทธ์เชิงแก้ไข ควรมีการวางแผนด้านการตลาดดิจิทัล และบุกตลาดนักท่องเที่ยวที่มีกำลังจ่ายสูง กลยุทธ์เชิงป้องกัน ควรให้ความรู้กับคนท้องถิ่น กลยุทธ์เชิงรับ สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (ดนยา เพชรสง, ชมพูนุช จิตติถาวร และผกาภาส ชัยรัตน์, 2565: 101-113)

การพัฒนาด้านบริบทและวิถีชีวิตของผู้นคนในชุมชนทะเลน้อยเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากอาชีพหลักของชุมชนเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงควายน้ำและการประมง พบว่าปัญหาหลัก คือ การขาดแคลนอาหาร ขาดที่พักพิงสำหรับควายน้ำ ในฤดูฝน และในภาวะโลกร้อนสภาพอากาศที่แปรปรวน รวมถึงน้ำท่วมแหล่งพักพิงของควายน้ำ เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อรายได้และวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ ซึ่งการพัฒนาบริบทและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ต้องเริ่มต้นด้วยการแก้ไขปัญหามีอยู่ โดยเฉพาะการขาดแคลนอาหารของควาย ดังนั้นจากการที่ได้อภิปรายข้างต้นถึงกลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ การเพิ่มทางเลือกอาหารหรืออาหารทดแทนให้กับควายน้ำเพื่อรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ จึงสามารถนำมาใช้ได้ เพื่อให้ชุมชนสามารถรับมือกับปัญหา

ขาดแคลนอาหารของควายน้ำ และยังสามารถช่วยรักษาวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำและรายได้ของชุมชนไว้ได้ นอกจากนี้ การพัฒนาด้านบริบทและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนทะเลน้อยสามารถทำได้โดยการสนับสนุน การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับควายน้ำ การนำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมการเลี้ยงควายน้ำเพื่อสร้างโอกาส ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในระยะยาว การส่งเสริมการศึกษาและความรู้ให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเลี้ยงควายน้ำและสนับสนุนวิถีชีวิตของพวกเขา การจัดการการท่องเที่ยวให้ เป็นระบบจะช่วยให้ชุมชนทะเลน้อยเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเพิ่มรายได้อย่างมั่นคงได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยผลการศึกษาพบว่า เครื่องมือสำคัญที่จะช่วยอนุรักษ์หรือระงับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ได้ ต้องเร่งส่งเสริมการรับรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งกระบวนการและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และภาครัฐในพื้นที่ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว ตระหนักถึงความสำคัญ และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการด้วย (ปิยะพันธุ์ สายสวัสดิ์, ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และพรพันธุ์ คุณาศัย, 2565: 265-277) รวมถึงงานวิจัยเรื่อง ควายน้ำ วงจรชีวิตที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคม ผลการศึกษาพบว่า เดิมควายน้ำ ถูกเลี้ยงไว้เพื่อใช้ประโยชน์ด้านแรงงานในการทำเกษตรกรรม ผู้เลี้ยงจะปล่อยควายน้ำออกจากคอกในตอนเช้า เพื่อให้ควายหากินหญ้าบริเวณป่าพรุ และตอนควายน้ำกลับเข้าคอกในเวลาตอนเย็น ต่อมาควายน้ำถูกเปลี่ยน จากการเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานเป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง วิธีการเลี้ยงจึงแตกต่างจากเดิม มีการดูแลควายน้ำตั้งแต่เริ่มปล่อยออกจากคอกจนกระทั่งตอนควายน้ำกลับคอก สะท้อนให้เห็นรูปแบบการเลี้ยง ที่เน้นการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น ปัญหาของการเลี้ยงควายน้ำ เกิดจากการบุกรุกพื้นที่ของนายทุน เพื่อสร้าง แหล่งเกษตรกรรมของเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่เลี้ยงควายน้ำลดลง ส่งผลให้ หลายครัวเรือนเลิกเลี้ยงควายในที่สุด (เสาวลักษณ์ เล็กประเสริฐ และคณะ, 2555: 105-117) และสอดคล้องกับ งานวิจัยเรื่อง องค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดพัทลุงมีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เฉพาะเจาะจง โดยเน้นไปที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ศูนย์กลางของการประมงและการเกษตรในพื้นที่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ของจังหวัด และมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบท ของพื้นที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาและบริหารจัดการในอนาคต (ริณณินันท์ สิริพันธ์สกุล และณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย, 2565: 549-562)

การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญสำหรับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังช่วยสร้างรายได้และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย ข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ 9 เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพโดยความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วนเป็นสิ่งสำคัญ ในการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งราชการท้องถิ่น สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน

และชุมชนเองควรมีบทบาทและการร่วมมือในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างชุมชนและภาคเอกชนสามารถเสริมให้ชุมชนมีความมั่นคงและส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี การสร้างความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีการเลี้ยงควายน้ำและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญเพื่อเพิ่มความเข้าใจและความประทับใจในประสบการณ์ท่องเที่ยวของพวกเขา นอกจากนี้ การสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นและการสร้างงานให้กับประชาชนท้องถิ่นช่วยเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของชุมชน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นและความรู้ในวิถีชีวิตของควายน้ำเป็นตัวอย่างของวิธีที่ดีในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว สุดท้ายการสร้างแผนและกลยุทธ์ที่ชัดเจนสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน การที่ชุมชนทะเลน้อยยังขาดแบบแผนที่ชัดเจนและการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมความร่วมมือระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ทรงอิทธิพลในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะมีผลในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ในท้ายที่สุดความร่วมมือและการวางแผนที่ดีระหว่างราชการท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน มีผู้นำที่มีศักยภาพ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย แต่การจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดความเป็นรูปธรรมและแบบแผนที่ชัดเจน ขาดการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และขาดการบริหารจัดการ (ปัญญา ชูช่วย, น้ำฝน พลอยนิลเพชร และภัททิรา กลิ่นเลขา, 2564: 109-118) รวมถึงงานวิจัยเรื่อง การบริหารเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของเทศบาลตำบลดอนทราย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า การบริหารเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง อาศัยกลไกการบูรณาการจากทุกภาคส่วนให้สอดคล้องกันเพื่อผลักดันสู่เป้าหมายทั้งด้านคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนตามแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการที่มีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมการสร้างสรรค์กิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญา (นิยม พัฒนศรี และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, 2565: 284-294) และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยี และงบประมาณ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรขององค์กร/กลุ่มในชุมชน ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้แก่ การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้านเทคโนโลยี งบประมาณ และองค์ความรู้ การขาดการสนับสนุนจากองค์กร กลุ่มในชุมชน รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่น ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่

จะมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เนื่องจากแต่ละภาคส่วนมีความพร้อมและข้อจำกัดแตกต่างกัน (อรจิรา สิทธิศักดิ์, 2563: 109-127)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง วิถีควายน้ำกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อม รวมถึงกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ได้ และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 จากการศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย พบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่นำไปสู่การสร้างกลยุทธ์เชิงรุก คือ การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับควายน้ำเพื่อสร้างโอกาสจากการท่องเที่ยวเมืองรองที่ภาครัฐส่งเสริม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ธรรมชาติที่สวยงาม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลยุทธ์เชิงรับ คือ ใช้โอกาสจากการที่ภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ ใช้โอกาสจากโครงการ OTOP การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ กลยุทธ์เชิงแก้ไข คือ ศึกษาการเพิ่มทางเลือกของอาหารควายน้ำ หรืออาหารทดแทนเพื่อรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ และกลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ การเพิ่มองค์ความรู้ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงควายน้ำ เพื่อรับมือกับการขาดแคลนอาหารทางธรรมชาติ และการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบเพื่อรับมือกับฤดูกาลที่แปรปรวน ผู้นำชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน ควรนำกลยุทธ์ทั้งเชิงรุก เชิงรับ เชิงป้องกัน และเชิงแก้ไข ไปปรับใช้ และสื่อสารให้เกษตรกรเข้าใจการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนทะเลน้อยเป็นที่รู้จัก และสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน เพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอย่างมั่นคงได้

1.2 จากการศึกษาด้านบริบทและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน พบปัญหาการขาดแคลนที่พักพิงและอาหารของควายน้ำซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและรายได้ของผู้เลี้ยงควายน้ำในชุมชนทะเลน้อย ภาครัฐและภาคเอกชน ควรส่งเสริมองค์ความรู้และเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร ให้สามารถผลิตอาหาร ที่นอกเหนือจากอาหารทางธรรมชาติของควายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารของควายน้ำในระยะยาว และการเพิ่มหรือสนับสนุนพื้นที่พักพิงของควายน้ำ รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดภาวะสมดุล เพื่อที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้ในระยะยาว

1.3 จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต้องพิจารณาถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ชุมชนทะเลน้อยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการบูรณาการ ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวได้ ภาครัฐ และภาคเอกชน ควรส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพมากกว่าการเลี้ยงควายน้ำ โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยว และจำเป็นต้องเพิ่มองค์ความรู้ ให้เกษตรกรสามารถ

สื่อสารและเป็นผู้ส่งต่อวิถีการเลี้ยงควายน้ำ วัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ไม่เหมือนที่อื่น จะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายขอบเขตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มขึ้น เช่น นักท่องเที่ยว หน่วยงานของภาครัฐ เป็นต้น

2.2 ในครั้งถัดไปควรวิจัยในประเด็นดังนี้ การแก้ปัญหาการรุกร้าพื้นที่ธรรมชาติของทะเลน้อย อย่างยั่งยืน หรือประเด็นการพัฒนาวิถีชีวิตของชาวชุมชนทะเลน้อยกับการประกอบอาชีพท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นต้น

สรุป

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของ ประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีการปรับตัวตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไปและมีการวางแผนการพัฒนา ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ควายน้ำทะเลน้อยเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีระบบเกษตรกรรม ที่หลากหลายโดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศของภูมิทัศน์ซึ่งเป็นผลมาจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับควายที่มีมาหลายศตวรรษ ผู้คนในชุมชนทะเลน้อยได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากร ธรรมชาติ ศิลปะวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นโอกาส ในการสร้างรายได้ภายในชุมชน ด้วยการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในปัจจุบัน แต่ชุมชนทะเลน้อยขาดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และพบปัญหาในการเลี้ยงควายน้ำ ทั้งการขาดแคลน อาหาร และที่พักพิงในช่วงน้ำท่วม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง ทำให้ทราบ จุดแข็งของชุมชนทะเลน้อย คือ ควายน้ำ สิ่งแวดล้อมที่สวยงาม และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ จุดอ่อน คือ การขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การศึกษาวิถีการเลี้ยงควายน้ำของชุมชน ทะเลน้อย ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกร แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน จึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนทะเลน้อย โดยการนำกลยุทธ์เชิงรุก เชิงรับ เชิงป้องกัน และเชิงแก้ไข มาบูรณาการ โดยจำเป็นต้องมีภาครัฐ และภาคเอกชน ให้ความร่วมมือและสนับสนุนเกษตรกร เสริมสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้ควายน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม สร้างประสบการณ์ ที่แปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดพัทลุง. (2566). **แผนพัฒนาจังหวัดพัทลุง 5 ปี พ.ศ. 2566-2570**. ค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2566, จาก http://www.phatthalung.go.th/2022/files/com_news_develop/2022-04_677cac2c26c2239.pdf
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566 ก). **ข้อมูล สถานการณ์ทิศทางการท่องเที่ยวและกีฬา**. ค้นเมื่อ 4 กันยายน 2566, จาก https://secretary.mots.go.th/more_news.php?cid=60
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566 ข). **แผนปฏิบัติการรายปีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา**. ค้นเมื่อ 4 กันยายน 2566, จาก https://secretary.mots.go.th/more_news.php?cid=60
- จันทร์จิรา สุขบรรจง และสมยศ วัฒนามลชัย. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหนานมดแดง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยว**, 14 (2), 3-16.
- ตัญยา เพชรสง, ชมพูนุช จิตติถาวร และผกามาศ ชัยรัตน์. (2565). ศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ**, 1 (14), 101-113.
- นิตติยา ทองเสนอ และอุทิศ สังข์รัตน์. (2558). การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. **วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ**, 10 (1), 187-206.
- นิยม พัฒนศรี และพรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2565). การบริหารเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของเทศบาลตำบลดอนทราย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. **วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม**, 8 (1), 284-294.
- ปัญญา ชูช่วย, น้ำฝน พลอยนิลเพชร, ภัททิรา กลิ่นเลขา และทวนธง ครุฑจ้อน. (2564). ศักยภาพการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 40 (6), 109-118.
- ปิยะธัญญ์ สายสวัสดิ์, ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และพรพันธุ์ คุณาศัย. (2565). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงรุกขชาติป่าต้นน้ำคลองลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี**, 14 (1), 262-277.
- เพียงใจ คงพันธ์, อนงค์ ไต้วัลย์ และประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์. (2566). การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดพัทลุง. **วารสารนาครบุตรปริทรรศน์**, 15 (1), 80-91.

มงคล ไชยภักดี และวัลยา ชนิดดาวงค์. (2551). **รายงานการวิจัยเรื่อง สถานการณ์และการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

ยศศิริ ศิริวัฒนธานี. (2565). **ระบบการเลี้ยงควายปลักทะเลน้อย**. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2566, จาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG221107154147866>

รินรณินันท์ สิริพันธุ์สกุล และณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย. (2565). องค์ประกอบและการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง. **วารสารสารศาสตร์**, 65 (3), 549-562.

ศิริรักษ์ บุญพร้อมรักษา. (2556). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดร้อยปีบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา. **วารสารธุรกิจปริทัศน์**, 5 (1), 79-96.

สาโรจน์ สามารถ, เกติวิชัย ฤเดช และดวงสมร โสภณธาดา. (2565). การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดพัทลุง. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**, 7 (3), 423-437.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580**. ค้นเมื่อ 4 กันยายน 2566, จาก <https://www.nesdc.go.th/main.php>

เสาวลักษณ์ เล็กประเสริฐ และคณะ. (2555). ควายน้ำ วงจรชีวิตที่เปลี่ยนไปท่ามกลางกระแสสังคม. **วารสารศิลปศาสตร์**, 4 (1), 105-117.

อรจิรา สิทธิศักดิ์. (2563). ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. **วารสารอินทนิลทักษิณสาร**, 15 (2), 109-127.

อังค์ริศา แสงขุนนงค์. (2561). ความท้าทายของชุมชนเชิงมรดกทางวัฒนธรรมต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. **วารสารกระแสวัฒนธรรม**, 19 (36), 82-91.